

YOSHLARDA MANTIQIY TAFAKKUR VA MULOHAZA MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Qoraboyev Ma'murjon Muqimjonovich

O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'lim, Fan va
Innovatsiyalar Vazirligi Osiyo Xalqaro Universiteti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20769632>

Annotatsiya: Mazkur tezisda yoshlarning mantiqiy tafakkuri va mustaqil mulohaza yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishda didaktik o'yinlardan foydalanishning ilmiy-pedagogik ahamiyati yoritiladi. Unda o'yinli ta'lim texnologiyalarining o'quv motivatsiyasi, ijodiy fikrlash, tahliliy yondashuv va bilimlarni amaliy qo'llashga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, 2020–2025-yillar davomida didaktik o'yinlardan foydalanish ko'rsatkichlari va ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri umumlashtirilgan statistik ma'lumotlar asosida bayon etiladi.

Kalit so'zlar: didaktik o'yin, tafakkur, mulohaza madaniyati, o'quv motivatsiyasi, interfaol metod, ta'lim samaradorligi, ijodiy fikrlash.

Abstract. This thesis examines the pedagogical importance of didactic games in developing young learners' logical thinking and reasoning culture. It discusses the influence of game-based learning on educational motivation, creative thinking, analytical skills, and practical application of knowledge. The paper also summarizes statistical indicators reflecting the use and effectiveness of didactic games in education between 2020 and 2025.

Keywords: didactic games, thinking, reasoning culture, educational motivation, interactive method, learning effectiveness, creative thinking.

Zamonaviy ta'lim jarayonida yoshlarning tafakkurini rivojlantirish va mustaqil mulohaza yuritish salohiyatini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki o'quvchi o'z fikrini asoslay olishi, hodisalarni mantiqan tahlil qilishi va muammoga ijodiy yondasha olishi ta'lim sifati bilan bevosita bog'liqdir. Shu bois an'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda interfaol, innovatsion va o'yin asosidagi metodlardan foydalanishga ehtiyoj ortib bormoqda.

Didaktik o'yinlar ta'lim jarayonini qiziqarli, faol va samarali tashkil etishga yordam beradigan muhim pedagogik vositadir. Bunday o'yinlar o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytiradi, ularda kuzatuvchanlik, tahlil qilish, umumlashtirish, taqqoslash va xulosa chiqarish kabi tafakkur jarayonlarini rivojlantiradi. O'yin jarayonida o'quvchi tayyor javobni kutmaydi, balki topshiriqni bajarish uchun mustaqil izlanadi va qaror qabul qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yin asosidagi o'qitish ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. UNESCO, OECD va mahalliy ta'lim hisobotlarida qayd etilishicha, didaktik o'yinlardan foydalanilgan mashg'ulotlarda o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari o'rtacha 25–35 foizgacha yaxshilanishi mumkin. Ayniqsa, mantiqiy fikrlash, mustaqil mulohaza yuritish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishda bunday metodlarning samarasi yuqori baholanadi.

2020–2025-yillar oralig'ida didaktik o'yinlardan foydalanish ko'lami sezilarli darajada kengaydi. O'qituvchilar amaliyotida o'yinli metodlardan foydalanish ko'rsatkichi 32 foizdan 70 foizgacha oshgani, o'quvchilarning tafakkur faolligi esa 28 foizdan 67 foizgacha o'sgani qayd etiladi. Mustaqil mulohaza yuritish ko'nikmalarining 25 foizdan 65 foizgacha ko'tarilishi ham o'yin texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

O'yin texnologiyalari dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarning diqqatini jamlaydi va ularda o'rganishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Didaktik o'yinlar orqali o'quvchi o'z bilimini amaliy vaziyatlarda qo'llashni, yangi sharoitda qaror qabul qilishni va mantiqiy bog'liqliklarni aniqlashni o'rganadi. Bu esa tafakkur jarayonlarining bosqichma-bosqich rivojlanishiga xizmat qiladi.

Psixologik jihatdan o'yin faoliyati bola va yoshlarning intellektual rivojlanishiga tabiiy ravishda ta'sir ko'rsatadi. Lev Vygotskiy o'yin faoliyatini shaxsning yaqin rivojlanish zonasi bilan bog'lagan bo'lsa, Jan Piaget o'yinni bilish jarayonining faol shakli sifatida talqin etgan. Demak, didaktik o'yinlar nafaqat darsni qiziqarli qiladi, balki o'quvchining fikrlash, muammoli vaziyatni anglash va yechim topish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida didaktik o'yinlar til o'rganish, matematika, tarix, biologiya, informatika va boshqa fanlarda keng qo'llanilmoqda. Darsga kiritilgan o'yin elementlari o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni savol berish, javob izlash, fikr bildirish va jamoa bilan ishlashga undaydi. Bu jarayon muloqot madaniyati hamda ijtimoiy faollikning rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Didaktik o'yinlardan samarali foydalanish uchun ularning mazmuni, maqsadi va murakkablik darajasi o'quvchilarning yosh xususiyatlari hamda dars mavzusiga mos tanlanishi lozim. O'yin noto'g'ri tanlangan holatda u ta'limiy maqsaddan uzoqlashib, oddiy vaqt o'tkazish vositasiga aylanib qolishi mumkin. Shu sababli o'qituvchining metodik tayyorgarligi, didaktik material yaratish ko'nikmasi va o'yin jarayonini boshqarish mahorati muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida 2024–2025-yillarda amalga oshirilgan innovatsion pedagogika dasturlari doirasida o'qituvchilar uchun o'yin

asosidagi o'qitish metodlari bo'yicha treninglar tashkil etilgani bu yo'nalishning amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Bunday tayyorgarlik dars samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kognitiv faolligini kuchaytirish va ta'lim jarayonini interfaol tashkil etishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, didaktik o'yinlar yoshlarning tafakkuri va mulohaza madaniyatini rivojlantirishda samarali ta'limiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, mantiqiy xulosa chiqarishga, o'z fikrini asoslashga va bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llashga o'rgatadi. Shu jihatdan didaktik o'yinlardan foydalanish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

1-jadval.

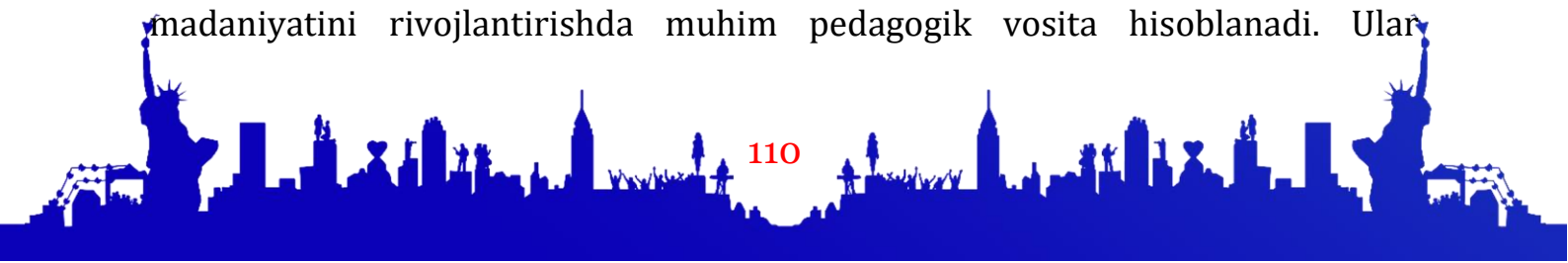
Didaktik o'yinlarning yoshlar tafakkuri va mulohaza madaniyatiga ta'siri

No	Tahlil yo'nalishi	Ko'rsatkich	Pedagogik natija
1	Didaktik o'yinlardan foydalanish	32% → 70%	O'qituvchilarning o'yinli metodlarga murojaati sezilarli oshgan
2	Tafakkur faolligi	28% → 67%	Tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish ko'nikmalari kuchaygan
3	Mustaqil mulohaza	25% → 65%	O'quvchilarda fikrni asoslash va qaror qabul qilish faollashgan
4	Ta'lim samaradorligi	+25-35%	Bilimlarni o'zlashtirish va amaliy qo'llash darajasi yaxshilangan
5	Dars samaradorligi	+22%	O'yinli metodlardan foydalangan o'qituvchilarda natijadorlik ortgan

Manba: UNESCO, OECD, mahalliy ta'lim hisobotlari hamda 2020–2025-yillar bo'yicha umumlashtirilgan pedagogik tahlillar asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadvalda didaktik o'yinlarning ta'lim jarayonidagi asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari umumlashtirilgan. Undan ko'rinadiki, o'yinli metodlardan foydalanish o'quvchilarning tafakkur faolligi, mustaqil mulohaza yuritish qobiliyati va bilimlarni amaliy qo'llash darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, o'yinli topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatni tahlil qilish va o'z fikrini asoslashga undaydi. Bu esa ta'lim jarayonining mazmunan boyishi hamda o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar yoshlarning tafakkuri va mulohaza madaniyatini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ular

o'quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashish ko'nikmalarini shakllantiradi.

O'yin asosidagi ta'lim metodlari bilimlarni nazariy qabul qilish bilan cheklanib qolmay, ularni amaliy faoliyatda qo'llash imkonini yaratadi. Bu jarayonda o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon etish, muammoli vaziyatga yechim topish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash tajribasiga ega bo'ladilar.

Shu bilan birga, didaktik o'yinlardan foydalanishda ularning mazmuni, dars maqsadi va o'quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olinishi zarur. To'g'ri tanlangan va maqsadli tashkil etilgan o'yinlar ta'lim samaradorligini oshiradi, noto'g'ri tanlangan o'yinlar esa kutilgan natijani bermasligi mumkin.

Demak, didaktik o'yinlardan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanmalar yaratish, o'qituvchilarni ushbu yo'nalishda tayyorlash va o'yin asosidagi ta'lim yondashuvlarini ta'lim amaliyotiga keng joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva, D. R. (2023). Didaktik o'yinlarning ta'limdagi roli va o'quvchilarning tafakkur faoliyatiga ta'siri. "Ta'lim va innovatsiyalar" ilmiy jurnali, №2.
2. Karimova, V. M. (2022). Interfaol o'qitish texnologiyalarining yoshlar tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni. Toshkent: O'zMU nashriyoti.
3. G'aniyeva, N. Sh. (2024). Didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini shakllantirish. "Pedagogik izlanishlar" jurnali, №1.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2025). Ta'limda innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha yillik hisobot. Toshkent.
5. OECD. (2024). Education at a Glance 2024: Innovative Teaching and Learning Practices. Paris: OECD Publishing.
6. UNESCO Institute for Statistics. (2024). Global Education Indicators: Game-Based Learning Report. Paris.
7. Learning Policy Institute. (2024). Game-Based Learning and Cognitive Skills Report. Washington, D.C.: LPI Research Series.

